

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

De Geref. Oecumenische Synode 1984 (2)

Het besluit van Breukelen

Het heeft nog al wat voeten in de aarde gehad voordat de landelijke vergadering van Breukelen tot een besluit inzake onze medewerking aan de G.O.S. kwam.

Er zijn, om te beginnen, kerken die bezwaren hebben tegen een landelijk kerkverband, waarin meerdere vergaderingen bindende besluiten nemen.

Het ligt voor de hand dat deze kerken van een internationale synode die uitspraken doet weinig willen weten.

Vervolgens is daar de nuchtere overweging, dat wanneer kerken in het eigen land gescheiden optrekken, het weinig zin heeft in internationaal verband een synode te vormen.

Laten die kerken eerst in nationaal verband tot eenheid komen. In de discussie ter landelijke vergadering kwamen de tongen al gauw los en bleek dat er nog al wat bezwaren waren tegen het feit dat de Geref. Kerken (syn.) nog lid zijn van de G.O.S.

Daarnaast werd opgemerkt dat het beter zou zijn voorlopig een afwachtende houding aan te ne-

DOOR
**H. J. VANDER KWAST
HEERDE**

men, zo lang er nog sprake was van een soort crisis in de G.O.S. rond het lidmaatschap van de Geref. Kerken.

Laten de kerken, die al jaren bij de G.O.S. zijn aangesloten een beslissing nemen.

Er waren anderen die er bezwaren tegen hadden dat wij tot de G.O.S. zouden toetreden en vervolgens de Geref. Kerken buitensluiten: het zou een vreemde entrée zijn van kerken die zelf twee maal zijn buitengesloten.

Op 25 april 1981 kwam het rapport van deputaten over een eventuele toetreding tot de G.O.S. aan de orde.

De praeses sprak een speciaal woord van welkom aan het adres van dr Paul G. Schrotenboer, de secretaris-generaal van de G.O.S. die was gekomen om de bespreking van het rapport mee te maken.

De secretaris-generaal sprak de vergadering toe en verstrekke nog wat inlichtingen en hoorde de discussie aan.

Het was daarom een wat pijnlijk moment in de vergadering toen het voorstel van de commissie om het lidmaatschap van de G.O.S. aan te vragen met een stemmenverhouding 23-18 werd verworpen.

Voor de broeders A. de Boer en E. Schuurman, die erg veel voorbereidend werk hadden verzet was dit een teleurstelling; niet minder voor de secretaris-generaal dr Paul Schrotenboer.

De zaak ging opnieuw naar de commissie, die met een nieuw voorstel is gekomen, waarvan we de tekst hebben overgenomen.

Onze kerken waren dus in Chicago niet vertegenwoordigd door stemhebbende afgevaardigden, maar door waarnemers.

Er kwam mij een publicatie in *Koers* van de hand van br. Ad. de Boer onder ogen, waarin een zekere teleurstelling doorklinkt over het feit dat onze kerken geen stemrecht hadden, want ware dit wel het geval geweest dan zou er een meerderheid zijn geweest bij het voorstel dat de Geref. Kerken (syn.) zich per 31-12-1986 zouden moeten terugtrekken uit de G.O.S. Een voorstel van die strekking is nu door staking van stemmen verworpen.

Bij alle bezwaren die wij hebben tegen de ontwikkelingen in genoemde kerken lag het niet op onze weg om in zo'n ingrijpende zaak een beslissende stem te hebben.

Onze kerken hebben nauwelijks

Inhoud

- 265 Ds H. J. van der Kwast, De Geref. Oecumenische synode 1984 (2)
- 266 Drs H. de Jong, Gedachtenwisseling over de aardsgezindheid (2)
- 267 Ds H. J. van der Kwast, In memoriam ds J. Meester
- 268 Prof. dr mr J. J. Oostenbrink, Een frontale aanval op het huwelijk
- 269 H. Strating, Ingezonden
- 270 Ds J. D. Houtman, Boekbespreking

ervaring op oecumenisch gebied. Daar komt nog iets bij.

In het rapport van deputaten voor contact met gereformeerde kerken in het buitenland, kwamen de ontwikkelingen in de Geref. Kerken b.v. in het rapport God met ons en de uitspraken over homofilie e.d. ter sprake. Nadrukkelijk is bij de bespreking van dit rapport gesteld dat onze kerken geen uitspraak deden over deze zaken.

Deze onderwerpen stonden niet op het agendum van de landelijke vergadering en het ging niet aan om zo even tussen neus en lippen door uitspraken te gaan doen over dergelijke onderwerpen.

Terecht zijn daarom waarnemers naar Chicago gestuurd.

Bijzonder benieuwd zijn we naar hun rapport.

In *Trouw*, *Nederl.* en *Reform. Dagblad* is veel aandacht aan deze synode besteed, maar bij de beoordeling van de gang van zaken mogen we niet alleen afgaan op verslagen, waarin duidelijk de opvattingen van de betreffende journalisten doorklinken.

Mogelijk komen we t.z.t. terug op de vragen die zijn opgekomen b.v. of er een uitspraak over apartheid in Zuid Afrika nodig was.

NCRV-radio start cursus Hebreeuws voor beginners

in luisteraars kennis kunnen maken met het bijbels Hebreeuws, de taal van het Op maandag 8 oktober start de NCRV-radio met een serie uitzendingen, waar-Oude Testament. De uitzendingen vinden vanaf 8 oktober iedere maandag plaats van 18.50-19.00 uur op Hilversum 5.

De radio-cursus bestaat in totaal uit 26 uitzendingen, die door schriftelijk materiaal worden begeleid. Eerst komen de hoofdzaken van het Hebreeuwse schrift aan de orde. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de belangrijkste punten uit de grammatica. En verder is er aandacht voor onderwerpen als: overlevering van de Hebreeuwse teksten, betekenissen van een aantal Hebreeuwse woorden, de Hebreeuwse bijbel in de liturgie en de vertaling van Hebreeuwse teksten. Tenslotte worden handreikingen gegeven aan diegenen, die de taal verder willen leren kennen.

De cursus Hebreeuws kan zonder bijzondere vooropleiding worden gevolgd. Het begeleidend materiaal bij de NCRV-cursus „Hebreeuws voor beginners” is vooral bestemd voor luisteraars die systematisch verder willen komen. Het wordt losbladig uitgegeven in vier afleveringen. De prijs van het complete materiaal bedraagt f 25,— (incl. portokosten en BTW), over te maken op girorek. 1255400 t.n.v. NCRV-Educatieve Programma's te Hilversum (onder vermelding van „Bijbels Hebreeuws”).

Gedachtenwisseling over de aardsgezindheid (2)

Geestverwant

De kritiek van dr Spijkerboer heeft mij gestimuleerd om alles wat ik op de Opbouw-vergadering gezegd heb nog eens rustig te overdenken. Ik voel me door zijn bestrijding niet weerlegd. Wel heeft hij in mijn ogen zijn bezwaren als extra bosjes gras aan de staart van mijn vlieger geknoopt om die voor duikelen te behoeden. Met andere woorden: hij dwingt mij hetzelfde nog eens anders en misschien wel beter te zeggen. Erkentelijk ben ik hem dat hij de lange oudtestamentische 'aanloop' die ik voor mijn 'sprong' nam, zo uitstekend heeft samengevat en aan zijn lezerskring heeft doorgegeven, zoals ik ook blij ben met zijn instemming op dat punt. Mijn indruk is echter dat hij het nauwkeurig lezen van wat ik schreef niet helemaal tot het einde toe heeft volgehouden. Maar het kan ook zijn dat hij daarin door onduidelijkheid van mijn kant gehinderd werd. Hoe dat ook zij, in ieder geval is het voor mij zeer duidelijk geworden dat ik met een geestverwant diskussiër.

Boos of verbaasd?

Laat ik dit laatste illustreren aan de hand van een kleinigheid. Dr S. namelijk rekent met de mogelijkheid dat er mensen zijn die *boos* worden om mijn verwijt van aardsgezindheid. Dat laat zien dat hij in het bezit is van een theologisch geweten dat bijbels intakt is. Kennelijk is hij – net als ik – van mening dat we niet aardsgezind mógen zijn, en wel omdat de bijbel dat zegt. Wat mij nu evenwel verontrust is het feit dat veel kerkmensen zo heel anders reageren als je tegen ze zegt dat ze aardsgezind zijn; dat ze je namelijk niet begripvend aankijken en vragen: „Wat is daar nu fout aan?”. Wij lijken het stadium voorbij dat de Schrift in het weten en in het geweten van de mensen aanwezig is. Ik schrijf dat toe aan de abominale catechese van de laatste twintig jaar. De mensen hebben niet meer schriftuurlijk leren denken. Daarom komt mijn diagnose van 'aardsgezindheid' als verwijt bij hen niet meer over. „Aardsgezindheid? Dat is toch juist goed? Dan ben je toch vóór het milieu en zo?” In plaats van boos is men verbaasd.

Ten hemel gevaren

Maar laten we eens gaan kijken naar de inhoudelijke moeite die dr S. met mijn uiteenzettingen heeft. Hij schrijft: „Ik denk dat De Jong wel gelijk heeft wanneer hij zegt dat er in de Bijbel een beweging zit van de aarde naar Christus toe. Maar hij ziet die beweging verder gaan: naar de hemel toe, en ik ben bang dat dat voor De Jong eigenlijk betekent: de lucht in. Of doe ik De

DOOR H. DE JONG AMSTERDAM

Jong hiermee onrecht?” Inderdaad is hier geen recht gedaan aan mijn bedoeling. Ik voorzag dit misverstand wel en daarom schreef ik: „Zo zien we voortaan voor de aarde en haar volheid op tot de Christus. Dat is geen vertikalisme, maar een naogen van Christus die inderdaad naar Boven is vertrokken, maar om vandaar weer terug te keren. De vertikaal in ons geloof is tijdelijk en bijkomstig. Christus is ons punt van oriëntatie”. Als dr S. het werkelijk met mij eens is dat er in de Bijbel een beweging zit van de aarde naar Christus toe, dan zal ook hij er zich toch rekenschap van moeten geven dat we op het ogenblik met de *ten hemel gevaren* Christus te maken hebben. Ook hij ontkomt er dus niet aan om sinds de Hemelvaart van Christus opwaarts te zien. Maar het probleem van dr S. zal wel zijn dat hij niet weet wat hij er mee aan moet als ik zeg dat Christus de aarde en haar volheid naar de hemel heeft meegenomen. En ik moet toegeven dat dat een niet gemakkelijk te voltrekken gedachte is. De aarde met haar volheid is toch hier?

Vanuit Christus

En toch stap ik van die moeilijk te voltrekken gedachte niet af. Wel beschouw ik de vragen van dr S. als een uitdaging aan mij om haar nog verder door te den-

ken en haar zo (ook voor mijzelf) nog meer toegankelijk te maken. Ik denk daarbij aan de Christus-hymne in de brief aan de Colossenzen (1 : 15-20). Paulus zegt daar dat Christus de eerstgeborene is der ganse schepping, „want in Hem zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen en die op de aarde zijn, de zichtbare en de onzichtbare, hetzij tronen, hetzij heerschappijen, hetzij overheden, hetzij machten; alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen; en Hij is vóór alles en alle dingen hebben hun bestaan in Hem...” Het eigenaardige in deze woorden is dat het bestand der schepping aan de Christus onderworpen is. Wij plaatsen het werk en de gang van Christus tegen de achtergrond van het (buiten Hem om toch al) vaste bestand van hemel en aarde. In die voorstelling moet Christus de aarde en haar volheid natuurlijk achterlaten bij zijn hemelvaart. Zijn invloed daarop vanuit de hemel kan dan ook alleen nog maar een 'geestelijke' zijn. Ook dr S. versmalt haar m.i. tot iets 'geestelijks' als hij schrijft: „Wanneer Paulus tegen de Filippiëzen zegt dat 'ons burgerschap in de hemelen' is, zegt hij hun dat ze het voorrecht hebben om onder de *recht-spraak* (kursief van mij) van Jezus Christus te leven. Dat voorrecht hebben ze op de aarde, en op de aarde verwachten ze Jezus Christus als Verlosser”. Maar is dit inderdaad niet te 'geestelijk'? Wel niet verdampt, maar toch wel verdund? Komen we niet tot een betere geloofsvoorstelling als we doordenken op de lijn dat Christus *lichamelijk* ten hemel gevaren is? De Heidelbergse Catechismus – waarop dr Spijkerboer altijd zo fijn aanspreekbaar is – zegt in antwoord 49 dat wij sinds de hemelvaart van Christus *ons vlees* tot een zeker pand in de hemel hebben. Een pand waarvan? Toch ook hiervan dat geheel ons aardse leven met al z'n toebehoren onder de directe zeggenschap en verantwoordelijkheid van Jezus Christus valt. Alle dingen hebben immers hun bestaan in Hem. Niet moeten wij Christus plaatsen in de bestaande werkelijkheid van hemel en aarde, maar wij moeten deze scheppingswerkelijkheid benaderen vanuit Christus.

De praktijk

Maar wat levert deze visie voor

de praktijk nu op? Want het mag bij deze dingen toch niet om een vrijblijvende denk-luxe gaan. Laat ik dan om de konsekventies hieruit voor onze dagelijkse levenspraktijk te verduidelijken grijpen naar een extreem voorbeeld dat we aan Jezus zelf te danken hebben. Eens stond Hij op het tempelplein te kijken naar de voorbijgangers die hun gaven wierpen in de offerkist. Daar kwam een arme weduwe aan die er twee 'halfjes' ter waarde van een 'cent' in deed. Eigenaardig! Wat had er meer voor de hand gelegen dan dat ze het ene muntje van de twee die ze bij zich had, afgegeven en het andere voor zichzelf gehouden had! Ik bedoel: ze was niet gedwongen om haar hele bezit te offeren vanwege het feit (bijvoorbeeld) dat ze niet kon wisselen, zoals wij wel eens tegen onze bedoeling een tientje geven omdat we geen twee vijfjes bij ons hebben. Het geven van die twee muntjes onderstreept dus het radikale in het doen van die vrouw. Jezus zegt letterlijk dat ze haar 'hele leven' in de kollekte-zak deed. 'Haar ganse leeftocht', omschreef reeds de Stat.Vert. Akkoord natuurlijk, maar toch pak ik dat griekse woord 'leven' even op om des te beter te veraanschouwelijken wat hier gebeurde. Deze weduwe bracht door het geloof voor wat haar betreft de aarde en haar volheid bij Christus. Ik schreef immers al eerder dat de tempel in de Schrift een vóór-gestalte van de Christus was? Aan het navrante dat de vrouw haar hele leven investeerde in een tamelijk verrot instituut, kan ik dus voor dit ogenblik voorbijgaan. Christus stond al gereed de tempelwerkelijkheid in Zichzelf tot vervulling te brengen; meer dan de tempel was daar al. Zo zeg ik dus dat de weduwe de aarde en haar volheid bij 'Christus' bracht. In het vertrouwen dat God-in-Christus haar nu verder verzorgen zou – hetzij bijvoorbeeld doordat thuis de olie niet oprakte in haar fles, hetzij doordat een weldoener zich over haar ontfermde. In ieder geval: de boterhammen die ze sindsdien at waren 'geestelijke boterhammen', haar toegediend uit de aarde en haar volheid waarover Christus beschikt. Het voorbeeld doet me denken aan wat in de oorlog in mijn ouderlijk huis gebeurd is. Ik zal het nooit vergeten. We leden als gezin honger. Op een dag was er een voordeeltje. Maar ook kwam juist daarna een familie-lid uit de grote stad langs die het nog armer had. Het voordeeltje werd geducht aangesproken. Tot mijn schande moet ik zeggen

dat wij kinderen protesteerden. Maar mijn ouders gebruikten hun ouderlijk gezag en rukten ons om zo te zeggen met zachte hand het brood uit de mond om het weg te geven. Zij brachten toen voor wat hen betreft de aarde en haar volheid bij Christus, want net als de tempel is ook de arme een gestalte van Christus, zoals Mattheüs 25 ons leert. Sindsdien at ons gezin 'geestelijke boterhammen', durf ik te zeggen. We kenden de smaak daarvan trouwens al een beetje... Het heeft ons in de oorlog aan niets ontbroken. Het voorbeeld gaat minder ver dan dat van de weduwe uit het Evangelie, maar toch komt het daarbij in de buurt.

Psalm 55 : 23

Terug nog even naar die arme weduwe bij de tempel. Je zou kunnen zeggen dat zij het advies opvolgde dat David in Psalm 55 : 23 geeft. Volgens de gebruikelijke vertalingen staat daar: „Werp uw bekommernis op de HERE, Hij zal voor u zorgen.” Deze weergave van de tekst zou ik zeker niet onjuist willen noemen. Ook Petrus in zijn eerste brief (5 : 7) haalt het psalmwoord zo aan. Maar je kunt ook anders vertalen, aldus: „Werp op de HERE *wat Hij je heeft gegeven*, dan zal Hij je verzorgen”. ‘Wat God ons heeft gegeven’ is in de ruimste zin van het woord ‘de aarde en haar volheid’. De Heilige Geest raadt ons dan aan, dat hele geschenk op de Here God te werpen, als het ware met het vertwijfelde gebaar (werpen) dat onze verlegenheid tot uitdrukking brengt: ‘Here God, hier hebt U het uwe, ik kan er niet goed mee omgaan, ik gebruik alles steeds meer ten eigen bate en tot handhaving van mezelf tegenover U en de naaste. Hier hebt U het uwe terug. Geef U het mij op uw tijd en wijze weerom!’ Dit is dan een vergeestelijking van ons bezit *dat daardoor niet ophoudt materieel te zijn*. De weduwe die haar muntjes in de tempelkas wierp liet voor wat haar betreft het geldcircuit over de plaats der verzoening lopen. Ze zal dat gedaan hebben in vertrouwen op de belofte die over Sion was uitgesproken: „...haar armen zal Ik met brood verzadigen” (Psalm 132 : 15). Zij vergeestelijkte haar bezit door het niet maar alleen uit handen van God de Schepper te willen ontvangen maar door het slechts van God de Schepper en Verzoener te willen genieten. Hetzelfde wordt van ons gevraagd, zij het doorgaans onder dragelijker omstandigheden dan waarin deze vrouw verkeerde.

In memoriam ds. J. Meester

Op 3 september j.l. is op 81-jarige leeftijd in zijn Here en Heiland ontslapen ds Jan Meester, em. predikant van de kerk van Amsterdam-Zuid. Op 20 december 1931 werd hij bevestigd in het ambt in de Geref. Kerk van Brouwershaven; van 9 november 1947 diende hij vervolgens de kerk van Haarlemmermeer O.Z. totdat hij op 1 maart 1951 naar Amsterdam-Z. vertrok, waar hij precies 20 jaar tot zijn emeritaat werkzaam was.

Het zag er aanvankelijk niet naar uit dat de Spakenburger Jan Meester predikant zou worden; na zijn schooltijd ging hij met de botter ter visvangst, al woonde in hem de begeerte visser van mensen te worden.

Een ondernemend onderwijzer ter plaatse ontdekte dat Jan Meester een studie-hoofd was en stimuleerde hem zodanig, dat hij na in versneld tempo middelbaar onderwijs te hebben doorlopen, met goed gevolg het admittie-examen voor de Theol. Hogeschool in Kampen aflegde.

In Kampen trof hij de onderwijzer uit Spakenburg weer aan, nu student C. Veenhof en zij werden voor het leven vrienden en geestverwanten, met grote belangstelling voor de werken van A. Janse e.a.

In de gemeenten die ds Meester diende, heeft men hem leren kennen als een vriendelijk en trouw pastor, die – en dat was typerend – bij alle vriendelijkheid toch een zekere afstand bewaarde tegenover personen en ook in allerlei zaken.

Wie zich van de dertiger jaren af niet alleen met plaatselijk maar ook met het bredere kerkelijk leven bezig hield, kreeg te maken met de strijd in de veertiger en zestiger jaren, die zoveel schade in de kerken heeft aangericht.

Jan Meester liet zich niet onbetuigd; reeds op de bekende synode van 1943, die de omstreken besluiten nam inzake de leer en beslist niet karig was met schorsingen, verhief hij als secundus-afgevaardigde van Zeeland zijn stem, toen hij ernstig waarschuwde om meningen en inzichten van mensen niet gelijk te stellen met goddelijke waarheden.

Dit was Jan Meester ten voeten uit.

Hij behoorde tot die groep predikanten, die, hoewel zij in „hart en nieren gereformeerd waren”, twee maal in hun leven uit de kerk werden gezet, die hun lief was.

Toen later in de vrijgemaakte kerken een confessionalisme opkwam, waarbij opnieuw inzichten van mensen – het denken over de kerk – tot waarheden werden verheven, weerde ds Meester zich geducht in zijn kerkblad en in de kring van curatoren van de Theol. Hogeschool, met als gevolg dat hem het curator-schap werd ontnomen en hij later met de kerken van Noord-

Holland buiten het kerkverband werd gesloten. Op één van zijn jubilea schetste iemand eens de verontwaardiging in de gemeenten die Meester diende, bij de gedachte dat hij niet gereformeerd zou zijn.

Onze overleden collega had een brede belangstelling voor kerk en theologie en dit kwam m.i. het best uit in zijn werk als redacteur van het kerkblad voor Noord- en Zuid-Holland, waarin uit zijn gedegen pennevruchten bleek, dat hier een bekwaam theoloog aan het woord was, die met kennis van zaken schreef en veel invloed uitoefende.

Niet alleen het „eigen” kerkelijke leven had de belangstelling van collega M.; via de Intern. Council of Christ. Churches had hij contacten in het buitenland en woonde hij verschillende congressen bij; hij was thuis in de kring van l'Abri en werkte mee in de Spanje-zending.

Zo lang hem de krachten gegeven werden bleef hij actief b.v. als docent aan het Gereformeerd Seminarie en nog maar kort geleden was hij aanwezig op de predikanten-conferentie waar hij zich in de discussie mengde.

Er zou nog veel te zeggen zijn over het welbestede leven van onze overleden collega, maar de ruimte in dit in memoriam is beperkt.

Ik zou te kort schieten wanneer ik niet wees op de trouwe hulp van de echtgenote van Jan Meester, Corrie Tibbertsma.

Hun huwelijk werd gezegend met zeven dochters en twee zonen.

In zo'n groot gezin gaat heel wat om en valt veel te beleven aan vreugde maar ook aan verdriet. Dat ds M. in staat was zijn werk in de gemeenten en daarbuiten steeds te verrichten is mede te danken aan zijn wakkere vrouw, die hem tot grote steun is geweest.

Lang zijn ze voor elkaar gespaard en in moeilijke dagen, wanneer in de kring van hun getrouwe kinderen het leven hard toesloeg, hebben zij kracht ontvangen dit samen te dragen en te helpen.

De lasten van de ouderdom zijn hun niet bespaard en maakten een verhuizing naar de Beukenhof in Velp noodzakelijk, waar ze eerst nog samen waren, totdat Mevr. Meester elders verpleegd moest worden.

Het waren de schaduwen van de levensavond, maar daar boven uit was het licht van de grote morgen.

„Geloofd zij God met diepst ontzag”, zo eerden we, op aanwijzing van de overledene, de Gever van alle goede gaven op de dag dat zijn knecht Jan Meester werd begraven, in verwachting van de grote dag, waarop Gods bazuinen zullen klinken.

H. J. van der Kwast

Een frontale aanval op het huwelijk

In het Nederlands Juristenblad van 18 augustus 1984 stond een hoofdartikel met de opvallende titel „Het huwelijk de rechtsorde uit”. Daarin werd niet alleen betoogd, dat tegen het huwelijk „als statelijk rechtsinstituut” steeds meer bezwaren zouden ontstaan, maar werd zelfs voorgesteld het huwelijk als zodanig, als door de overheid geregelde rechtsverhouding, maar af te schaffen.

Dat zou dan volgens de auteurs het beste kunnen gebeuren door dat huwelijk te laten „afsterven”, bij voorbeeld door een wetje, waarin bepaald zou moeten worden, dat

- a. met ingang van 1 januari 1990 geen huwelijken meer kunnen worden voltrokken overeenkomstig de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en
- b. met ingang van diezelfde datum artikel 449 van het Wetboek van Strafrecht zou vervallen. (Het verbod voor bedienaren van de godsdiensten om godsdienstige plechtigheden te verrichten terzake van een huwelijk, vóórdat het ten overstaan van de statelijke overheid is voltrokken.)

Dat de voorstellers déze weg kiezen gebeurt overigens niet omdat zij een nog radicalere oplossing niet gewenst zouden vinden, maar (slechts) omdat ook zij wel inzagen dat het huwelijk als één van de hoekstenen van onze huidige rechtsorde nogal wat consequenties heeft, die niet zo eenvoudig zijn te overzien en te veranderen. En het „uithakken” van een hoeksteen, zo kan men in dat artikel lezen, vereist „meer kracht en zorgvuldigheid dan het verwijderen van een gevelornament”.

Het lijkt me nuttig om, juist omdat elke christen, maar naar ik hoop niet alleen zij, bij een dergelijk voorstel wel recht over-eind zal gaan zitten, iets te laten zien van de (echtergronden van de) rechtsontwikkeling, waarin dat voorstel tot stand kwam en van de door de auteurs gebezigde argumenten.

De auteurs

Het artikel is geschreven door een drietal, verbonden aan of studierend bij de Erasmusuniversiteit te Rotterdam. De eerste, Desirée Verlegh is verbonden aan de vakgroep staatsrecht van de subfaculteit der sociaal-cultu-

**DOOR
J. J. OOSTENBRINK
UTRECHT**

rele wetenschappen aldaar; de tweede is prof. mr. H. van Maarseveen, hoogleraar in het staats- en administratiefrecht en één van de redacteurs van het Nederlands Juristenblad; de derde is Sandra Korthuis, juridisch studente aan die universiteit. Prof. Van Maarseveen is daarvan ongetwijfeld het meest bekend. Hij was vroeger chef van de afdeling grondwetzaken van het ministerie van Binnenlandse Zaken en is een zoon van de oud-KVP-minister Van Maarseveen uit de jaren 1946-1951. De constatering dat de zoon religieus en politiek andere wegen gaat dan zijn vader destijds, is het intrappen van een open deur. Prof. Van Maarseveen was het ook, die enige tijd geleden het voorstel lanceerde de monarchie in Nederland maar af te schaffen en die in 1982 in het reeds genoemde Nederlands Juristenblad ter inleiding op een serie artikelen over het Voorontwerp van wet gelijke behandeling van de toenmalige staatssecretaris Kraayeveld-Wouters o.a. de volgende woorden neerschreef:

„Van sommige kanten wordt oppositie gevoerd, omdat het voorontwerp afbreuk zou doen aan de grondrechten als de godsdienstvrijheid, de vrijheid van onderwijs of de gewetensvrijheid. Het is een zichzelf veroordelende oppositie. In onze rechtscultuur weigeren wij nu eenmaal te aanvaarden, dat het juridisch oordeel altijd zou moeten wijken voor religieuze overtuigingen.

Wij accepteren niet dat op religieuze gronden weduwenverbranding zou plaats vinden, of dat met bijbelse citaten apartheid zou worden ge-praktiseerd. Nog laten wij toe

dat kinderen dood gaan, omdat hun ouders wegens godsdienstige opvattingen medisch interventie weigeren, maar deze pseudotoelantie voor religieuze bezetenheid heeft haar langste tijd gehad.”

En even verderop:

„Culturele minderheden zoals islamieten en orthodoxe christenen kunnen met een beroep op hun culturele identiteit wel eisen, dat zij hun vrouwen moeten kunnen blijven behandelen als ongelijkwaardigen en hun kinderen als onaantastbaar eigendom, de tolerantie van de rechtsorde kan niet zover reiken dat wij de Khomeiny's onder ons in dit opzicht de vrije hand laten.” (einde citaten)

Antichristelijk

Nu zal niemand ontkennen, dat het Nederlandse huwelijksrecht in belangrijke mate door een christelijke geloofsovertuiging is beïnvloed. Het is juist dát aspect, waar de auteurs nu hun bezwaren tegen richten. De staat, zo betogen zij, trad bij de huwelijkswetgeving „zelf feitelijk op als het morele gezag”.

En dat de wet het huwelijk alleen in zijn „burgerlijke betrekkingen” zou beschouwen, zoals in het Burgerlijk Wetboek staat, achten de auteurs „een grote leugen”. Hun kritiek richt zich er o.a. op, dat die wetgever dat huwelijk niet zou hebben opgezet als een open organisatie die door de leden zelf kan worden ingevuld. „Polygynie, polyandrie, groepshuwelijk of homohuwelijk, ze bestaan in het huwelijksrecht niet, er is slechts het ene, door de wetgever gewilde huwelijk”.

En wanneer zij verwijzen naar een dit jaar verschenen preadvies van L. G. M. Stevens „Huwelijk en gezin in de fiscale wetgeving” wordt daar over aldus geschreven: „Van reformatische zijde werd kort geleden nog onomwonden gesteld, dat god de huwenden bij elkaar brengt en dat god de overheid als instrument gebruikt die groepen is de regels daarvoor te stellen en toe te zien op de naleving daarvan”. Dat God hier beide keren met een kleine letter is geschreven komt in het geheel van dit artikel bepaald niet over als een zetsfout.

Extreem individualistisch

De schrijvers zien dat huwelijk „als een opgedrongen leefwijze”, die aan de individuele vrijheid van de mens tekort doet. Dat is dan misschien in de parlementaire stukken niet zo uitdrukkelijk gezegd, maar, aldus de

schrijvers, wel impliciet als zodanig beoogd.

Het huwelijk zien zij dan ook als een relatie, waar mensen door de wetgever toe gedrongen worden. En dat zou niet de taak van de staat zijn. Die heeft primair te maken met burgers, met individuen, die hun eigen keuzen moeten kunnen maken. Het aldus geregelde huwelijk zou daardoor te kort doen aan de rechten van het individu, zelfs te kort doen aan de vrijheid van godsdienst en levensbeschouwing, privacy en non-discriminatie. En die vrijheid moet er zijn, aldus de schrijvers, of de mens nu kiest voor een „commune, een relationeel netwerk, voor een lat-vorm (love apart together. J.J.O.), voor polyfiele relatievormen, groepshuwelijken, concubinaat” etc., welke mogelijkheden dan nog weer gesplitst zouden kunnen worden al naar gelang die relaties „een hetero-, homo-, bi- of non-seksuele grondslag hebben”.

De mens is hier kennelijk geheel zich zelf tot norm geworden en op dit terrein (zie hieronder) zou de overheid zich volgens de schrijvers daar buiten hebben te houden.

Opvallend is dan ook – of misschien toch ook weer niet – dat in het hele artikel het woord kind nauwelijks voorkomt. Als of het in het leven alleen gaat om mensen, die, naar hun believen, als individuen (samen)-leven.

De vermelding van een – internationaal – grondrecht „to found a family”, om een gezin te stichten, wordt in het artikel dan ook alleen vermeld in het kader van enkele problemen, belemmeringen voor dat „ideaal” zoals de schrijvers voor ogen staat. „Het jaar van het kind” lijkt al weer lang te zijn vergeten.

Voor nieuwe opgaven

Nu valt niet te ontkennen, dat de wetgever momenteel op meerdere terreinen voor tal van nieuwe opgaven komt te staan. Die opgaven vloeien ten dele voort uit maatschappelijke ontwikkelingen. Dat de wet een „instrument” is en kan zijn, juist voor de overheid, is wellicht nog nimmer zo sterk beklemtoond als in de laatste tien jaren. Maar ook burgers gaan de mogelijkheden en grenzen van die wetgeving met de daaraan verbonden voor- en nadelen sterker onderkennen, daarmee rekening houden.

Trouwen, scheiden, samenwonen worden mede beïnvloed door de consequenties, die een en ander heeft voor de belastingen. Zoals ook het al of niet zelfstandig gaan wonen van kinderen mede

beïnvloed wordt door de te verwachten, kinderbijslag, studietoelage of huursubsidie.

Vandaar ook dat de overheid soms het gevoel krijgt, dat het steeds moeilijker wordt om billijke en redelijk waterdichte wetten op te stellen. De neiging tot wetsontduiking neemt ook bepaald niet af. En hoe vaak zal een „gewone” burger, hetzij in loondienst of als zelfstandige, niet de indruk krijgen, dat terwijl hij of zij correct alle belastingen betaalt, anderen soms op volslagen onterechte wijze daarvan de vruchten plukken. En zou het zo vreemd zijn te veronderstellen, dat de resultaten van een RSV-enquête de neiging van „rechtvaardigen” om „hun handen uit te strekken naar onrecht” zouden doen toenemen?

Anderzijds worden die opgaven voor de wetgever ten dele ook ingegeven door ontwikkelingen op internationaal gebied.

Sommige wijzigingen in die wetgeving worden ons gewoon opgelegd door de EG. Stond bij voorbeeld enkele weken geleden niet in de krant dat minister Ruding zich genoodzaakt zag om per 1 januari 1985 de WWV-Regeling te wijzigen, omdat mannen en vrouwen dan op grond van EG-recht gelijk zouden moeten worden behandeld? Een zaak, die volgens diezelfde kranten er dan wellicht niet toe zou leiden, dat vrouwen méér rechten zouden krijgen dan vroeger, maar in dit geval dat mannen minder rechten zouden ontvangen (hetgeen dan voor de regering weer een bezuiniging zou opleveren).

En zo zou er, vooral voor ons belastingrecht en ons sociaal verzekeringsrecht, nog wel meer te noemen zijn.

De staat, het huwelijk en de vrijheid van godsdienst

Maar is nu, zoals de schrijvers van dat artikel, zij het terloops, betogen, het hedendaagse huwelijksrecht metterdaad in strijd met o.a. de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging?

Wanneer ik me hierbij tot enkele van de meest essentiële aspecten beperk, valt er toch zeker o.m. op het volgende te wijzen:

- a. Allereerst wel dit, dat geen enkel grondrecht onbeperkt is. Zo bepaalt artikel 6, lid 1, van de huidige, in 1983 in werking getreden grondwet, dat een ieder het recht heeft zijn godsdienst of levensovertuiging, individueel of in gemeenschap met anderen, vrij te belijden, *behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet*. De wet kan dus beperkingen aanbrengen. Trouwens, het

reeds geciteerde artikel van prof. Van Maarseveen uit 1982 maakt wel duidelijk, dat deze auteur dáár met beperkingen van de vrijheid van godsdienst geen enkele moeite had. Integendeel.

- b. In het artikel van 18 augustus 1984 wordt nu de vrijheid van godsdienst – en niet alleen dit grondrecht – gebruikt in een pleidooi, dat de wetgever zich in zeer sterke mate op het terrein van de huidige huwelijkswetgeving moet terugtrekken en wel om aan de burger de door de schrijvers gewenste vrijheid te geven. Maar vrijheid van godsdienst wil echter allerm minst zeggen, dat de wetgever zich a-religieus, laat staan antireligieus, zou moeten opstellen. Zoals ook de zgn. scheiding van kerk en staat bepaald niet wil zeggen, dat de wetgever zich op terreinen, die tot de wetgevende taak van de overheid moeten worden gerekend – wáár die grenzen precies zullen liggen, daarover zullen de meningen wel

uiteen blijven lopen – normaal zal moeten opstellen.

Het beroep op de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging – en voor het recht op privacy en het beginsel van non-discriminatie geldt het zelfde – zoals ons dat hier wordt voorgeschoteld, kan in ieder geval de door deze schrijvers getrokken conclusie niet „dragen”. Een dergelijke redenering lijkt me om meerdere redenen volstrekt ondeugdelijk.

- c. Natuurlijk is het wel zo, dat door de komst van o.a. grote moslemgroepen de aanranding tot het aanbrengen van wijzigingen in de (huwelijks)-wetgeving zal (kunnen) toenemen. En laten we blij zijn, dat in Nederland voor gerechtvaardigde verlangens, voortkomend uit godsdienstige overtuigingen, altijd een open oog heeft bestaan. Zoals er ook uit andere opzichten best eens wijzigingen van deze en andere wetgeving te verdedigen en te overwegen valt. Maar dat is wel een andere zaak.

Redactie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

Centraal staat hier echter de vraag, of op grond van de huidige grondrechten een dergelijke terugtrek van de wetgever als door de schrijvers wordt bepleit wordt voorgeschreven. En die vraag moet zonder meer ontkennend worden beantwoord. Het huwelijk is, gelukkig, metterdaad geen gevelornament van onze rechtsorde maar hoeksteen. Wie hoekstenen weghakt bewerkt maar één ding: verval.

Ingezonden

Reactie op

„Het overleven der mensheid en onze politieke roeping tot kernbewapening”

door Prof. dr A. Troost te Amsterdam.

Met een toenemend gevoel van huiver heb ik kennis genomen van het artikel van prof. Troost over „onze ROEPING tot kernbewapening.” Alvorens aan de uitnodiging van de schrijver tot een – kritische – reactie gehoor te geven acht ik het noodzakelijk de gedachtengang van het artikel in de kern samengevat weer te geven. Wellicht is immers van enige misinterpretatie mijnerzijds sprake, hetgeen de schrijver dan uit mijn weergave duidelijk zal zijn.

Prof. T. bouwt zijn pro-kernbepapening-redenering op als een reactie op de tegenovergestelde visie. Zoals – helaas – te vaak te doen gebruikelijk wordt ook door prof. T. de door hem bestreden visie in slechts enkele woorden – bijna karikaturaal – weergegeven. Ik ervaar zulke „technieken” als uiterst onrechtvaardig ten opzichte van hen – waaronder veel broeders en zusters – die de te bestrijden visie verdedigen. Na de karikaturale weer-

gave volgt onmiddellijk de volledige vernietiging ervan. „Niet volledig bijbels... het belangrijkste en centrale van de bijbelse boodschap wordt erin gemist... onttaardt dit standpunt in valse profetie.” De te bestrijden visie is bij voorbaat met de grond gelijk gemaakt. Dan volgt een „toelichting” in 15 punten, waarmee prof. T. tevens zijn eigen pro-kernbepapening-redenering opbouwt. In de kern van de zaak redeneert prof. T. simpelweg als volgt (de tussen haakjes geplaatste nummers verwijzen naar de 15 punten van prof. T.):

Voor christenen is leven niet slechts biologisch leven, maar leven met God, d.i. het doen van Gods wil. (2, 8) In de Westerse samenleving is dat nog mogelijk; onder communistische overheersing niet meer. (11, 12) Dáárom moet de Westerse samenleving met alle middelen – inclusief het gebruik van kernwapens – tegen de communistische bedreiging verdedigd worden (13), ondanks de wetenschap dat die verdediging het einde van alle leven op aard kan betekenen. (1) God zelf heeft ons immers de kernbepapening als verdedigingsmiddel gegeven en het is Zijn wil alle middelen die hij gegeven heeft zonodig te gebruiken. (15) Tot zover de kern van de redenering van prof. T., zoals ik die na lezing en herlezing uit zijn artikel moet opmaken.

Een huiveringwekkende redenering, die in zijn consequentie God aan Westerse kant doet meevechten, medeplichtig maakt, aan een allesvernietigende kernoorlog tussen Oost en West. Het roept bij mij het beeld op van de zonen van Eli, die de ark meevoerden in Israëls oorlog tegen de Filistijnen. Hoeveel schuld heeft het Christelijke Westen niet aan het ontstaan en bestaan van de elkaar bedreigende machtsblokken. Hoeveel schuld heeft het niet aan de afschuwwekkende kernwapenwedloop, die het leven op aarde – Góds aarde – bedreigt. Hoeveel geestelijke bedreigingen van het echte leven naar Gods wil bevat de Westerse kapitalistische samenleving niet in zich, die wellicht groter en zeker dichterbij zijn dan de communistische bedreiging? En zijn zulke geestelijke dreigingen, ook die van het communisme, wel met (kern)wapens af te slaan? Verdraagt het gebruik van allesvernietigende kernwapens zich met ons rentmeesterschap over Góds aarde? Vragen, vragen. Vragen, echter, waarvoor in de zwart-wit-redenering van prof. T. kennelijk geen plaats is. Zijn conclusie stond immers in de kop boven het artikel al vast: wij zijn groepen tot kernbepapening. Tot de dood erop volgt...

Woerden, 1 sept. 1984.

H. Strating

Boekbespreking

Het boek Job, een verklaring daarvan door ds F. v. Deursen

Weer verscheen er een deel van de serie 'De voorzeide leer' en wordt er goede schriftoopening gegeven. Het boek Job is niet één van de gemakkelijkste boeken van de bijbel, maar dat wel erg in het middelpunt van de belangstelling staat. Immers, de problemen van het lijden en van de rechtvaardigheid Gods, worden aan alle kanten gesteld. Komt lijden en tegenspoed van God? Nee, zeggen velen, dat komt van de Satan. Of God is onrechtvaardig, als Hij almachtig is, wanneer Hij het lijden zendt aan degenen die onschuldig zijn; onschuldig dan in de zin, dat het leed niet in verhouding staat tot het kwaad, dat gedaan is. Waarom moeten vromen lijden? Of is God wel rechtvaardig, maar is Hij niet almachtig, kan Hij er ook niets aan doen, maar staat Hij wel aan onze kant?

Ds Van Deursen schrijft dat in het boek Job niet op de vragen van het lijden van de vrome en de rechtvaardigheid Gods wordt ingegaan in theologische en filosofische termen, maar op echt Israëlitische wijze door het vertellen van de aangrijpende geschiedenis van de vrome Job.

Job is vroom, de HERE getuigt ervan tegenover de Satan, die deze vroomheid en integriteit van Job in twijfel trekt. Hij doet het ergens om. Job is door de HERE God in de watten gelegd. Maar de Satan daagt de HERE uit: *Neem hem eens alles af.* Dan wordt het duidelijk, dat het werk Gods waardeloos is in Gods kinderen en dat alle vroomheid en godsdienst waardeloos is. Zo komt het grote lijden over Job. Job weet zelf niet van dat geding (ds v. Deursen wil terecht het woord weddenschap niet gebruiken) van de HERE met Satan.

Maar hoe verliest de Satan dat geding! Ds Van Deursen laat prachtig zien, hoe niet alleen in de bekende uitspraken van hfdst. 21 (De HERE heeft gegeven enz.) en 2:10 (zouden wij het goede van God aannemen en het kwade niet?) Job de Satan zware nederlagen toebrenge, maar dit ook b.v. in uitspraken als in 19:23-29 (dat zijn Goël leeft) (pag. 160 v.v.) hfdst. 28 (Jobs loflied op Gods wijs-

heid) en elders in het boek, met bewijzen gestaafd wordt.

En het wordt Job niet gemakkelijk gemaakt. Wat maken zijn drie vrienden die hem komen vertroosten, het hem moeilijk. Zij geloven dat God rechtvaardig is, dat Hij de vromen het goede geeft en de goddelozen straft en lijden over hen doet komen. Nu is het zo, dat de HERE, zo weet Israël uit de omgang met de Verbondsgod, zijn beloften van het goede, een lang leven en dergelijke vervult aan hen, die in oprechtheid voor Hem leven, maar dat Hij degenen, die zijn Verbond verachten straft. Dat is zijn rechtvaardigheid. Maar nu komt het foute theologische systeem om de hoek kijken bij de drie vrienden. Zij draaien het om. Overkomt iemand, en in dit geval hun vriend Job het lijden, dan is dat straf van de HERE en is Job onrechtvaardig, hij heeft dat lijden verdiend. En als Job nu maar dat kwaad, wat hij gedaan heeft, bekent en berouw er over heeft, dan zal God hem weer het goede geven. Van Deursen noemt hun opvatting 'de leed is straf theologie'.

Maar Job houdt vast aan zijn gerechtigheid en is niet van plan om terwille van de redding van dat theologische systeem van zijn vrienden, zijn gerechtigheid op te geven.

Niet dat hij zich als zondeloos beschouwt (hfdst. 14:4), maar hij is niet goddeloos.

In drie gespreksronden wordt de toon hoe langer hoe feller en de vrienden worden steeds gemener. Maar Job houdt aan zijn gerechtigheid vast. Heel mooi beschrijft Job die gerechtigheid concreet in hfdst. 29.

Hij toont ook duidelijk aan, dat wat de vrienden zeggen, nl. dat de vromen het altijd goed hebben en uitgered worden en de onrechtvaardigen het altijd slecht hebben of spoedig worden gestraft, niet opgaat, en dat Gods wereldbestuur dikwijls heel raadselachtig is en ondoorzichtig en dat de vromen het dikwijls slecht hebben en de bozen het goed hebben en hun kinderen en kleinkinderen zien en van hen genieten. Job is, geprikkeld door de vrienden, soms wel over de schreef gegaan in zijn twist met God. En daar wijst Elihu, de vierde vriend, op. Maar dat Job rechtvaardig was, wordt door de HERE betuigd en de drie vrienden moeten schuld bekennen en de voorbede van Job vragen. Maar wat krijgt

Job voor antwoord van de HERE God? De HERE vertelt Job niets van het geding dat de Satan zijn vroomheid in twijfel trok en waarom God al dat lijden over Job bracht. De HERE God wijst Job op zijn verhevenheid en ondoorgrondelijke wijsheid en majesteit van Hem, de Schepper. Je moet zelf deze laatste hoofdstukken aandachtig lezen, om te begrijpen dat Job de hand op de mond legt en zich verfoeit in stof en as.

„Nu zie ik U”. Treffend schrijft ds Van Deursen, dat Job niet zegt: Nu zie ik **het**, maar nu zie ik Hem. (pag. 347). En als de HERE Job antwoordt, zo schrijft ds Van Deursen ook heel mooi: „God wil met zijn vragenreeks aan Job, hem niet aftuigen maar overtuigen” (pag. 305). En op pag. 325: „De grondtoon van dit Vaderlijk verhoor was vriendelijk. Omdat het niet alleen diende om zijn zoon klein te krijgen, maar om hem daarna ook **mée te krijgen**.”

Is dan God rechtvaardig? Toen het lijden nog niet van Job afgenomen werd, en hij tot tweemaal toe onderzocht was door God over Zijn wereldbestuur, zei Job: Ik zie Hem. Hij zag Hem als algoede en rechtvaardige, maar ook als de almachtige, alwijze en vrijmachtige God.

Die niet verplicht is, zelfs niet altijd genegen, ons zijn wereldbestuur te verklaren. Gesteld al dat we het zouden kunnen begrijpen, wat Job tenslotte nederig ontkende.

God is rechtvaardig en goed, al kunnen we Hem niet narekenen. Het kost dikwijls veel strijd om ons vertrouwen op God te blijven stellen, maar door het boek Job wil Hij ons er toe brengen om onze Vader te verheerlijken met ons onverklaarde uit Gods hand aanvaarde lijden en de Satan, ook wat ons betreft, beschaamd te maken. (pag. 368).

Op dit ogenblik staat ook in de belangstelling een ander boek over het lijden, namelijk dat van een Joodse rabbijn Harold S. Kushner, het boek heet: „Als 't kwaad goede mensen treft”. Kushner weet uit eigen ervaring van het lijden. Zijn zoontje Aäron lijdt aan de ziekte progeria. Al van zijn tweede jaar af uit zich de ziekte in haaruitval, rimpelvorming. Hij ziet er uit als een oud mannetje en kan niet lang leven. Vlak na zijn veertiende verjaardag sterft hij. Wat er in Kushner en zijn gezin is omgegaan, is onbeschrijfelijk. Het is een aangrijpend boek, waarin op existentiële wijze allerlei oplossingen worden weergegeven, oppervlakkige en diepere, over de vraag, waarom het kwaad goede mensen treft. Het boek Job komt ook aan de orde. Op pag. 39 schrijft hij: Willen we het boek en het antwoord dat het geeft goed begrijpen, dan moeten we onze aandacht richten op drie uitspraken die iedereen in het boek en de meeste lezers daarvan graag zouden willen geloven:

- God is almachtig en de oorzaak van alles wat er in de wereld gebeurt. Er gebeurt niets buiten zijn wil om.
- God is rechtvaardig en eerlijk en staat ervoor in dat de mensen krijgen wat ze verdienen, zodat het de goeden wel gaat en de slechten gestraft worden.
- Job is een goed man.

Over deze drie stellingen gaat de discussie in het boek.

- De drie vrienden houden vast aan A en B en verwerpen C. God is rechtvaardig en almachtig maar Job is onrechtvaardig. Hij verdient het lijden als straf.
- Job houdt vast aan A en C en verwerpt stelling B. God is niet rechtvaardig. God is een potentiaat, die verheven is boven noties van eerlijkheid. Hij is zo machtig, dat morele regels op Hem niet van toepassing zijn.
- De anonieme schrijver van het boek Job kiest voor stelling B en C en verwerpt stelling A. Gedwongen om te kiezen tussen een goede God die geen absolute macht bezit en een machtige God die niet absoluut goed is, verkiest de schrijver van het boek Job te geloven in Gods goedheid. En Kushner is het daarmee eens. Tegenspoed is helemaal niet van God afkomstig. (pag 45).

Hulp bij Bijbelstudie

kennismakingspakket

Wat gaan we behandelen op de jeugdvereniging?

Zullen we een boekje gebruiken op de bijbelkring?

Aan het begin van een nieuw seizoen wordt deze vraag vele keren gesteld. Speciaal met het oog hierop biedt het G.L.J.C. (Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk) een kennismakingspakket van brochures aan, tegen sterk gereduceerde prijs. Onderstaande brochures worden veel gebruikt op jeugdverenigingen, maar ook op bijbelkringen voor volwassenen.

- ds G. van de Brink, **Blijven bij de genade.** 32 pag., f 6,—. 10 schetsen over Handelingen.
- ds M. R. van den Berg, **Verbonden met Hem.** 38 pag., f 7,50. Studieschetsen over Verbond en Kerk.
- D. van der Molen e.a., **Maleachi, dialoog tussen God en mens.** 72 pag., f 8,30. Bevat naast schetsen over Maleachi ook methoden van bijbelstudie.
- ds W. Smouter, **Bevrijd om met God te leven.** 33 pag., f 6,90. Tien schetsen over het boek Exodus.

Deze vier brochures, als pakket gekocht, niet voor f 28,70, maar voor f 19,50. Dat is een korting van ruim 30%.

Te bestellen bij de administratie, Laura Strating, Peperstraat 24, 1502 AH Zaandam, tel. 075-351408. Of door overmaking van f 19,50 op giro 3910300 t.n.v. GLJC, Zaandam onder vermelding van Kennismakingspakket.

Als u besluit een aantal brochures tegelijk te bestellen voor JV of bijbelkring, kunt u rekenen op een korting.

Een uitgave van het Geref. Landelijk Jeugdcomité in samenwerking met Buijten & Schipperheijn, Amsterdam.

Gereformeerde Sociale Akademie Ede

„De Vijverberg”, oorspronkelijk gestart als Gereformeerde Sociale Akademie Ede, nu bestaande uit een Sociale Akademie en een Hogere Beroepsopleiding tot Verpleegkundige, viert dit jaar haar 10-jarig bestaan.

De ingestelde jubileumcommissie heeft een programma opgesteld ter herdenking van dit jubileum.

Belangrijke onderdelen hiervan zijn op 21 september a.s. om: 10.30 uur een **herdenkingsdienst** in de Oude Kerk van Ede, Grotestraat 58, die geleid zal worden door de voorzitter van het bestuur, ds P. Vermaat;

14.00 uur een **referaat** met forum in het cultureel centrum „De Reehorst” te Ede, Bennekomseweg 24. Thema: „Omzien naar welzijn: het eigene en andere van de gereformeerde traditie”. Referent: dr Chr. Fahner.

Tevens vindt deze middag de aanbidding van een jubileumbundel plaats, die in het kader hiervan wordt uitgegeven. (Kosten f 19,90 per stuk, exclusief verzendkosten.)

Aansluitend is er gelegenheid bestuur en directie te feliciteren. Uw aanwezigheid daarbij wordt zeer op prijs gesteld.

De psalmist zegt: Mijn hulp is van de Heer die hemel en aarde gemaakt heeft. (Ps. 121), maar niet: Mijn leed komt van de Heer. (pag. 33).

God staat aan de kant van de lijdenden, maar Hij kan er niet alles aan doen. En God inspireert mensen om anderen te helpen die door het leven zwaar getroffen zijn en door hen te helpen, beschermen ze hen tegen het gevaar van eenzaamheid en verlatenheid en het gevoel veroorzaakt te zijn.

Maar met alle begrip voor Kushner en zijn persoonlijke lijden, wil het boek Job ons toch niet leren en dat geeft ds Van Deursen ook als boodschap door, dat alle drie 'stellingen' bij elkaar horen? God is almachtig. Er gebeurt niets buiten zijn Wil om. Hij is rechtvaardig en Job is rechtvaardig. Waarom Job het lijden overkomt, wordt niet uitgelegd. Niet omdat God boven de morele regels is verheven, maar Hij is zo verheven en groot, dat wij Hem niet begrijpen. Als Kushner Psalm 121 aanhaalt: mijn hulp is van de HERE en niet mijn leed is van de HERE, dan merken we twee dingen daarbij op. Wat moet je dan met de geloofsuitspraken van Job uit hfdst. 1:21 en 2:10? En ten tweede zegt juist de Psalmist in Ps. 121 niet, dat de HERE de hemel en de aarde gemaakt heeft en dus almachtig is en ook trouw. Hij kan helpen als een almachtige God en wil het doen als een getrouw Vader. H. Cat. Zondag 10. — En heeft art. 13 van de Ned. Gel. Bel. al niet diep over de voorzienigheid van God gesproken in de zinnen: „Want zijn macht en goedheid is zo groot en onbegrijpelijk dat Hij zeer wel en rechtvaardig zijn werk beschikt en doet, ook wanneer de duivelen en goddelozen onrechtvaardig handelen. En aangaande hetgeen Hij doet boven het begrip van het menselijk verstand, dat willen we niet nieuwsgierig onderzoeken, meer dan ons begrip verdragen kan; maar wij aanbidden met alle ootmoedigheid en eerbied de rechtvaardige oordelen Gods, die ons verborgen zijn; ons tevreden houdende, dat wij leerjongeren van Christus zijn, om alleen te leren hetgeen Hij ons aanwijst in zijn Woord, zonder deze grenzen te overtreden.”?

Nog een paar opmerkingen. Ds Van Deursen schrijft op pag. 29 over het 'zonder oorzaak' van het aantasten door Satan van Job, dat dit een minder juiste vertaling is. Hij schrijft: 'Jobs lijden had wel degelijk een oorzaak, al was die Job onbekend'. Ds Van Deursen stelt daarom voor te vertalen met: 'En zo (ziet ge) dat gij Mij tegen hem hebt opgezet om hem in het verderf te storten — **allemaal voor niets**. Dat is wel een aardige voorslag, maar niet zo klemmend, lijkt mij. Kun je bij 'zonder oorzaak' niet denken aan het feit, dat de Satan er geen reden toe had om God zo tegen Job op te zetten. Heeft David het ook niet over 'zij die mij zonder oorzaak haten' (Ps. 69:5; Ps. 35:19) en vindt dat niet zijn vervulling bij de Here Jezus, Die zegt: Maar het woord moet vervuld worden, dat in hun wet geschreven is: Zij hebben Mij zonder reden gehaat. (Joh. 15:25). De Heiland had er helemaal geen reden, oorzaak, aanleiding toe gegeven. Hij had immers

alleen maar goed gedaan. Blinden gaf Hij het gezicht enz. Hij was en is de volmaakte Rechtvaardige.

Op pag. 63 heeft ds Van Deursen het over Elifaz, die een slechte preek houdt over een slechte tekst. De tekst is: „Zou een sterveling rechtvaardig zijn tegenover God of een man rein tegenover zijn Maker?” (Job 4:17) „Dat is een slechte tekst, want er zijn wel rechtvaardigen voor God, niet van nature, maar uit genade, doch dat doet er nu niet toe”, aldus ds v. Deursen. Daarin heeft hij wel gelijk. Maar hij gaat dan verder. Elifaz sprak even verkeerd als het versje: 'God enkel licht, voor wiens gezicht niets zuiver wordt bevonden.' Maar als ik nu eens preek over Rom. 3:9-30, dat er niemand rechtvaardig is, ook niet één, maar dat ze allen gerechtvaardigd worden om niet uit zijn genade door de verlossing in Christus Jezus, kan ik dan niet mooi laten zingen 'God enkel licht' en vervolgens 'Ach, waar dan heen' en 'Ja, Amen ja, op Golgotha'? Is het misschien zo, dat je kunt zeggen, dat Elifaz een slechte preek hield, maar dat zijn **tekstkeuze** ook zo verkeerd was tegenover Job?

Al met al een fijn en leerzaam boek, dat ds Van Deursen ons gaf. We zitten nog vóór het nieuwe winterseizoen. **Als nu op de verenigingen en bijbelstudieclubs het boek Job nu eens besproken werd en ds v. Deursen ons een gids, en een goede gids kon zijn!**

Hartelijk aanbevelen.

Het werk is weer prachtig uitgevoerd met een gemakkelijk leesbare letter door uitgever Liebeck en Hooijmeijer B.V. Barendrecht.

J. D. Houtman, Wezep

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Barendrecht

Op zondag 16 september a.s. zal D.V. de middagkerkdienst van de Ned. Geref. Kerk van Barendrecht worden uitgezonden voor de radio, Hilversum II. Aanvang: 5 uur. Voorzanger: Ds H. Smit.

De gedrukte preek kan worden aangevraagd bij het prekenbureau van de Ned. Geref. Kerken, per briefkaart met f 1,50 extra aan postzegels; p.a. postbus 10009 DA Hilversum. Cassettes met opname van de dienst zijn verkrijgbaar bij de stichting De Brug, Breeuwerstraat 25, 8251 HB Dronten, tel. 03210-3673, tegen kostprijs.

Wijziging scribaat

Tot scriba van de Ned. Geref. Kerk van Dalfsen is benoemd: de heer P. Slot, Camerlinkstraat 43, 7721 EJ Dalfsen, tel. 05293-2129.

Vrije Geref. Kerk te Wolvega

Ds M. Tensen te Heeverlee (België) heeft het op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Wijziging telefoonnummer

Het telefoonnummer van ds H. J. Zuidhof van Breukelen is gewijzigd en luidt thans: 03462- 62542.

Uit breder kring

C.W.A. - Calvinistic World Association

Ter informatie hierbij een beknopt overzicht van de werkzaamheden in de loop van dit jaar tot hulpverlening aan Oost-Europa.

Polen. Hoewel er nog steeds gebrek is aan bepaalde artikelen zoals schoenen en medikamenten, is de algemene situatie zodanig verbeterd, dat voedselhulp vanuit het westen niet meer noodzakelijk is.

Tsjecho-Slowakije. Onze mede-christenen leven in moeilijke omstandigheden en regelmatig staan zij bloot aan huiszoekingen en politie-verhoren, wat eveneens het geval is bij onze broeders en zusters in de

Karpaten, een door Rusland geannexieerd gebied. Het contact met geloofsgenoten is hier echter moeilijker. Evenals in Tsjecho-Slowakije zijn wij ook in de Karpaten tot nu toe in staat geweest arme broeders en zusters financiële handreiking te doen, waardoor hun levensomstandigheden enigermate konden worden verlicht.

Hongarije. Door de zeer sterke inflatie komen (emeritus) predikanten en weduwen, vooral op het platteland, in steeds moeilijker omstandigheden te verkeren doordat hun inkomsten door de kerken niet kunnen worden verhoogd, aangezien hiervoor geen middelen aanwezig zijn.

Dienaangaande hebben wij ook toenemende zorgen voor het reformato-ri-sch Gymnasium, de enig overgebleven christelijke school in Hongarije (met toch als verplichte leervakken o.a. Russische taal en Marxisme). Dit is de enige school waar ouders — veelal van arme predikantsgezinnen — voor hun kinderen volledig schoolgeld moeten betalen, wat per kind neerkomt op bijna de helft van een „plattelands-traktement"! Ook hier wordt zoveel mogelijk hulp geboden met de middelen, die ons ter beschikking staan.

Tot nu toe vinden de boekenzendingen in dezelfde mate plaats als in vorige jaren.

Administratie

Administratie-adres:
Postbus 84.
3956 ZS Leersum
Tel. 03434-54288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

f 45,— per jaar of f 24,— per halfjaar.
Voor studenten f 36,— p. jaar
Buitenland f 55,— per jaar
of f 70,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

Advertentieprijs:

40 ct. per mm.
familieberichten 35 ct p. mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”
Nooitgedacht 3
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Roemenië. Gezien het ernstig tekort aan eerste levensbehoeften zijn wij in het tweede kwartaal van dit jaar begonnen met het verzenden van voedselpakketten naar geloofsgenoten, waarvan vele van Hongaarse afkomst zijn. Vanuit deze politieke achtergrond en vanwege hun geloofs-overtuiging leven zij in zeer kommer-volle omstandigheden. De kerk staat sterk onder druk en onlangs zijn nog drie voorgangers gearresteerd.

De omvang van deze pakketten-actie is, evenals onze overige projecten, vanzelfsprekend afhankelijk van de giften, die wij hiervoor ontvangen. Gaven kunt u overmaken op postgiro 1775496 t.n.v. Calvinistic World Association, Heiloo.

Dronten, september 1984
de Reiger 64, 8251 NG

De Here dankbaar, hopen wij D.V. op 27 september 1984 met onze ouders en grootouders

Joh. Lagendijk en C. Lagendijk-Lemckert

te gedenken dat zij 45 jaar geleden in het huwelijk werden verbonden.

En nu, wat verwacht ik Here?

Mijn hoop, die is op U.

Wij hopen deze dag elders in familiekring te gedenken.

Leo en Ria	— Gwendy en Arlin
Monica en Jan	— Irma, Anke, Gemma en Alma
Pieter	
Idelette en Arend	— Arjan, Charlotte en Ellen
Marnix en Ineke	— Chris, Gerben, Martijn en Sander
Charlotte	
Guido en Berthe	— Jeroen en Vincent
Theresia en Dick	— Gerrit en Marijke
Oswald	

Met ontroering ontving de Nederlands Gereformeerde Kerk van Amsterdam-Tuinstden-Zuid-West het bericht van het overlijden van haar emeritus-predikant

Ds. J. MEESTER

Van 1 maart 1951 tot zijn emeritering op 1 maart 1971 heeft hij in grote trouw de Kerk in ons deel van Amsterdam met zijn vele gaven gediend.

Wij zijn de Here God dankbaar voor alles, wat Hij ons in hem heeft gegeven. Wij zullen de gedachtenis aan hem en zijn arbeid onder ons altijd in dankbare herinnering houden.

De Here trooste en sterke de familie.

Ds. G. Mul, praeses
H. Mevius, scriba

Amsterdam, 3 september 1984

Wist U dat

„t BELOOFDE LAND”

in het voor- en najaar groeps-
accomodatatie ter beschikking
heeft?

Denkt U eens aan ons voor
koffiebarweekend, reünie o.d.
Vraag folder.

Bosweg 17 — 3781 NG Voorthuizen

Docente vraag te huur

vrije woonruimte

in Groningen of directe
omgeving.

Telefoon 079-212641

**Evangelische
Alliantie**

„Wanneer wordt úw licht gezien?”
(Luc. 11:33-36)

**WAAROM ZOU U
EA-DEELNEMER WORDEN?**

- 1 omdat christenen elkaar lang
genoeg niet ontmoet hebben;
- 2 om actief te worden in het
ontmoeten van andere christenen;
- 3 om plaatselijk of regionaal
ontmoetingsinitiatieven te
ontplooiën;
- 4 om zicht te krijgen op de breedte
van Gods Koninkrijk;
- 5 om gezamenlijk te getuigen van de
hoop die in ons is tegenover niet-
christenen;
- 6 om van elkaar te leren, en elkaar
aan te vullen;
- 7 om samen te bidden voor de
noden van kerk en samenleving.
- 8 omdat de EA u niet kan missen.

WAAROM ZOU U IDEA LEZEN?

- 9 om op de hoogte te blijven van
wat God in zijn Koninkrijk doet.

Informeer/geef u op bij de EA
Hoofdstraat 55
3971 KB DRIEBERGEN.
Telefoon: 03438-13693

(deelnemerschap / 25,— en
abonnement / 15,— per jaar)

TERDEGE

23 AUGUSTUS 1984

1e JAARGANG NR. 23

TER
1e JAARGANG NR. 22
**Kroniek
scheeps**

**Er is een professioneel positief
christelijk familieblad dat zich bindt
aan het onfeilbare Woord van God!**

Terdege bevat rubrieken voor het hele gezin,
heeft meer dan twintig rubrieken en zestig
pagina's, waarvan vele in kleur.
Onderwerpen: pastoraal bekeken, aktueel,
medisch allerlei, cultuur, ingezonden
brieven, muziek, natuur, verhalen en strips,
recepten, jeugdpagina's, handwerken,
koninklijk huis, puzzels, etc. etc.
Kortom: voor jong en oud!

Wilde kru

De ijsk

De Ee

Met een 20 tonner naar Fran

Principeel van karakter en kleurrijk uitgevoerd! Verschijnt om de twee weken.
Terdege wil een dam opwerpen tegen de verderfelijke invloed van o.a. roddelbladen.
TERDEGE wil tegen de stroom en de tijdgeest ingaan. Wij willen met uw gezin buigen
voor de normen van Gods Woord! Beslis nu en neem een abonnement.

ZES MAANDEN TERDEGE voor slechts f 43.25, twaalf maanden f 82.-
Al 20.000 abonnees gingen u in korte tijd voor.

Vul de bon in! Een postzegel is niet nodig en...
kruis uw schitterend welkomstgeschenk aan.

Naam: .....

Adres: .....

Postcode: .....

Woonplaats: .....
* doorstrepen wat niet van toepassing is.

Welkomstgeschenk: ☐ 2 tinnen maastbeker
☐ 2 zwaarverzilverde theelepeltjes, met afbeelding van
koningin Wilhelmina en koningin Juliana
Terdege, Antwoordnummer 1039,
7300 VB Apeldoorn.

Bon

DRUKWERK

Keuze uit meer dan

1000

Bij geboorte
en huwelijk
ontvangt u een
felicitatie-
pakket.

geboorte-
huwelijks- en
gelegenheids-
kaarten

**DRUKKERIJ
„STEENBERGEN”**

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist
03404-22452 (sinds 1901)

PLAATS

**UW FAMILIEBERICHTEN
IN DIT BLAD !**

Te koop gevraagd

Ds J. Meester:

„De Idee van de kerkelijke
huwelijksbevestiging”.

C. P. Kleingeld, Alphen a/d Rijn,
telefoon 01720-33562.

”Op 1”